

naste mötet i den här studien ägde rum för ett år sedan så kommer jag inte ihåg det just nu. Men jag har det dokumenterat någonstans.

Varför har du inte redogjort för bisysslorna till KI, om vi får tro tidningarna?

– Det är felaktigt. När det gäller redovisningen av sidouppdragen har jag samrätt med KI. Jag har fått instruktioner att det ska hänföras under min adjungerade professur på Harvard, därför att det i praktiken är där det mesta av arbetet utförs.

(KI har nu kommit överens med Hans-Olov Adami om att samma bisyssloanmälan skickas både till Harvard och KI, se artikel nedan.)

Stämmer det att det under ett framförande du höll på en kongress om dioxin i Sydkorea inte framgick vem som hade arvoderat din resa och framträdande?

– Jag har försökt hitta de papperna, och svaret är att jag inte vet det. Jag minns att jag, när jag åkte dit, framförde en önskan om att det skulle göras tydligt.

Kan dina uppdrag skada allmänhetens förtroende för dig som forskare, och principiellt för akademierna?

– Det håller jag för uteslutet om de beskrivs på ett korrekt sätt. Men för den typ av skandaljournalistik som vi har sett exempel på är själva syftet att med en slags hycklande indignation försöka väcka lynchinstinkten hos människor.

Skulle du kunna ta uppdrag för tobaksindustrin?

– Otänkbart. Tobak och vapen. Och jag är ganska nöjd med att jag var pådrivande bakom KIs beslut under 2002 att kategoriskt avsäga sig all finansiering från tobaksindustrin. Tobak har liksom vapen den unika egenskapen att den skadar människors hälsa när den används enligt bruksanvisningen. Om tobaksindustrin vet vi dessutom att den använder sig av vetenskapliga metoder för att ge legitimitet åt produkten.

Det gör inte kemikalieindustrin?

– Jag tror mycket väl att läkemedels- och kemiindustrin kan överväga samma strategier. Och det finns ju en lång rad

kemikalier som vi vet är cancerframkallande. I de fallen finns det knappast någon anledning att engagera sig som konsult för att bedöma kunskapsunderlag eller utforma nya studier. Sådana uppdrag accepterar jag bara när kunskapsunderlaget är oklart.

– Men det är en viktig skillnad mellan tobaksindustrin och kemi- och läkemedelsindustrin: Tobaksindustrin har inga alternativ. Om den inte lyckas dölja att produkten är skadlig har den inget att sälja alls. Med kemikalier förhåller det sig annorlunda. Vi är omgivna av tusentals kemikalier, och alternativen för en kemiindustri är ju inte att gå bankrutt, utan att upphöra att tillverka en kemikalie, hitta andra produkter eller säkrare sätt att hantera den.

Björn Ramel
frilansjournalist

Se även debatt på sidan 252

»Klara spelregler ligger i allas intresse«

– Det ligger i allas långsiktiga intresse att det finns klara spelregler, säger Göran Hermerén, professor i medicinsk etik och ordförande i Vetenskapsrådets etikkommitté.

II Som Läkartidningen tidigare berättat arbetar rådets etikkommitté på nya riktlinjer för forskares samarbete med industrin. Skälen är bland annat den debatt som ägt rum om tobaksindustrin, forskares vandel och utvecklingen av forskningsfinansieringen.

Att forskning i viss mån måste bedrivas i samarbete med industrin ifrågasätts numera sällan. Regering och universitetsledning vill att forskningsresultat ska kommersialiseras. Frågan, som blivit alltmer aktuell, är vad som krävs för att samarbetet inte skadar akademiens integritet.

Tobaksindustrins strategier för att bevara sina inkomster har visat hur forskare lättit sig köpas eller blivit manipulerade. Artiklar i British Medical Journal om medikaliseringen tyder på att läkemedelsindustrin i vissa sammanhang använder sig av liknande metoder. Undersökningar pekar på att forskare med industriella förbindelser oftare rapporterar fynd som stödjer de sponsrande företagens produkter, jämfört med forskare utan dylika kopplingar. (Se bl a LT nr 24, 25, 36 och 45/02).

För att tillgodose kravet på öppenhet

kräver många vetenskapliga tidskrifter numera att författare uppger eventuella intressekonflikter. På New England Journal of Medicine ser man dock inte dessa upplysningar som tillräckliga för att lösa frågan om ledarskribenternas trovärdighet. Man kräver att dessa inte har aktuella lojaliteter inom ämnesområdet.

Mer reglering?

Har trycket på svenska forskare att närma sig industrin följts av en samtidig förstärkning av de riktlinjer och avtal som styr kontakterna till industrin och som ska garantera forskarnas och universitetens oberoende? Behövs mer reglering eller större resurser till de juridiska enheter som ska bistå forskare och institutioner som ingår avtal med företag? På Lunds universitet har man exempelvis två jurister som hanterar avtalsfrågor för runt 6 000 lärare och forskare.

Här går meningarna något isär, men de flesta som Läkartidningen talat med välkomnar en diskussion i ämnet.

Rektor Hans Wigzell på KI har ingen kritik mot Hans-Olof Adami, dennes bisyssloanmälan eller det sätt KI handlagt den på. Han konstaterar bara att Adami följt de besked han fått av en tidigare handläggare på KI, och att Adami nu ska skicka samma anmälan till Harvard som till KI.

Generellt menar han att universitetets riktlinjer för industrikontakter, accepterande av industrianslag osv är tillräckligt

tydliga. Samtidigt menar han att situationen är komplex och att man måste förlita sig på medarbetarnas goda omdöme.

På Vetenskapsrådet har man alltså en annan hållning. Göran Hermerén håller inte för osannolikt att vissa frågor kan behöva lagregleras, men anser att tydliga och väl förankrade riktlinjer är en bra start.

Skadat akademien

Charlotte Erlanson-Albertsson, professor i medicinsk och fysiologisk kemi vid Lunds universitet, är en varm förespråkare för mer reglering.

– Det finns många oklara frågor, allt ifrån rätten till publikation till patent, där universiteten måste bevaka sina intressen. Förr var det universiteten som gjorde upptäckterna och gick med dem till industrin. Idag är det mer eller mindre tvärtom, och vi är för dåliga på att ställa villkor, eftersom vi inte vet vilka rättigheter vi har. Jag ska inte behöva anlita en jurist varje gång jag ska ha ett samarbete. Det borde finnas något slags »declaration of rights«.

Samarbetet med näringslivet ses som en del av den tredje uppgiften. Men till skillnad från vetenskapliga sammanhang, brukar forskare som driver debatt i massmedier sällan uppge eventuella bindningar. Både Erlanson-Albertsson och Hermerén anser att forskare bör göra det.

Björn Ramel